

Εισαγωγή στη μακροοικονομική

Μαθησιακοί στόχοι

- 1.1 Συνοψίζονται τα σημαντικότερα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική.
- 1.2 Περιγράφονται οι επαγγελματικές δραστηριότητες και οι στόχοι των μακροοικονομολόγων.
- 1.3 Περιγράφονται οι διαφορές ανάμεσα στην κλασική και στην κεύνσιανή προσέγγιση της μακροοικονομικής.

1.1 Ποιο είναι το αντικείμενο της μακροοικονομικής

Συνοψίζονται τα σημαντικότερα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική.

Αντικείμενο της **μακροοικονομικής** (macroeconomics) είναι η μελέτη της διάρθρωσης και της συμπεριφοράς των εθνικών οικονομιών, καθώς και των πολιτικών που ασκούν οι κυβερνήσεις, στην προσπάθειά τους να επηρεάσουν την επίδοση της οικονομίας. Τα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική είναι τα ακόλουθα:

- *Τι προσδιορίζει τη μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση ενός κράτους;* Το 1870, το κατά κεφαλήν εισόδημα στη Νορβηγία ήταν μικρότερο από αυτό στην Αργεντινή. Σήμερα, όμως, το κατά κεφαλήν εισόδημα στη Νορβηγία είναι τετραπλάσιο από αυτό στην Αργεντινή. Γιατί οι οικονομίες ορισμένων κρατών μεγεθύνονται γρήγορα, προσφέροντας στους πολίτες τους ένα βιοτικό επίπεδο που βελτιώνεται με ταχείς ρυθμούς, ενώ οι οικονομίες άλλων κρατών παραμένουν σχετικά στάσιμες;
- *Τι προκαλεί διακυμάνσεις στην οικονομική δραστηριότητα ενός κράτους;* Έπειτα από μια βαθιά ύφεση που διήρκεσε από τα τέλη του 2007 έως τα μέσα του 2009, η οικονομία των ΗΠΑ γνώρισε τη μεγαλύτερη περίοδο αδιάλειπτης οικονομικής μεγέθυνσης στην ιστορία της χώρας, μέχρι τις αρχές του 2020, όταν η πανδημία COVID-19 έπληξε ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, το προϊόν μειώθηκε περισσότερο από 31%, η μεγαλύτερη μείωση στην ιστορία των ΗΠΑ. Ωστόσο, το τρίτο τρίμηνο το προϊόν αυξήθηκε πάνω από 33%, που είναι η μεγαλύτερη αύξηση στην ιστορία της χώρας. Γιατί οι οικονομίες ορισμένες φορές υφίστανται απότομες βραχυχρόνιες διακυμάνσεις από περιόδους ευημερίας σε περιόδους δυσπραγίας, και το αντίστροφο;
- *Τι προκαλεί την ανεργία;* Στη δεκαετία του 1930, το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού των ΗΠΑ ήταν άνεργο. Μία δεκαετία αργότερα, στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, η ανεργία περιοριζόταν σε λιγότερο από 2% του εργατικού δυναμικού. Γιατί η ανεργία ορισμένες φορές φτάνει σε πολύ υψηλά επίπεδα; Γιατί, ακόμα και σε εποχές σχετικής ευημερίας, ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού παραμένει άνεργο;
- *Τι προκαλεί την αύξηση των τιμών;* Στις ΗΠΑ, ο πληθωρισμός παρουσίαζε μια αργή αλλά σταθερή αύξηση στη δεκαετία του 1970, με αποτέλεσμα στις αρχές της δεκαετίας του 1980 να φτάσει το 10% σε ετήσια βάση, πριν πέσει στο 4% στα μέσα της ίδιας δεκαετίας και κάτω από το 2% στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Στη Γερμανία, ο πληθωρισμός ακολούθησε μια πολύ πιο ακραία πορεία. Παρά το γεγονός ότι η Γερμανία τις τελευταίες δεκαετίες έχει αποκτήσει τη φήμη μιας χώρας με χαμηλό πληθωρισμό, μετά την ήττα της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο γνώρισε μια περίοδο 18 μηνών (Ιούλιος 1922-Δεκέμβριος 1923) στη διάρκεια της οποίας οι τιμές αυξήθηκαν αρκετά δισεκατομμύρια! Τι προκαλεί τον πληθωρισμό και τι μπορεί να γίνει για την αντιμετώπισή του;

- *Πώς επηρεάζει τις εθνικές οικονομίες το γεγονός ότι αποτελούν μέρος ενός παγκόσμιου οικονομικού συστήματος;*
Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η οικονομία των ΗΠΑ αποτελούσε την κινητήρια δύναμη της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης. Η σοβαρή ύφεση που γνώρισε η αμερικανική οικονομία από το 2007 μέχρι το 2009 έπληξε στη συνέχεια το σύνολο σχεδόν της παγκόσμιας οικονομίας. Πώς οι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ κρατών, όπως το διεθνές εμπόριο και ο διεθνής δανεισμός, επηρεάζουν την επίδοση των εθνικών οικονομιών, αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας; *Μπορούν οι οικονομικές πολιτικές να βελτιώσουν την επίδοση μιας εθνικής οικονομίας;* Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990, το προϊόν, η ανεργία και ο πληθωρισμός των ΗΠΑ είχαν πολύ μικρότερη διακύμανση απ' ό,τι τις δεκαετίες του 1960 και του 1970. Πολλοί οικονομολόγοι απέδωσαν τη βελτίωση της οικονομικής επίδοσης στις σωστές πολιτικές των κυβερνήσεων. Στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, η κεντρική τράπεζα και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ χρησιμοποίησαν ασυνήθιστα μέσα για να αποτρέψουν τη χρεοκοπία ορισμένων τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, αρκετοί οικονομολόγοι επέκριναν αυτή την πολιτική, υποστηρίζοντας ότι ενθάρρυνε την ανάληψη αυξημένου κινδύνου από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Άλλοι πάλι οικονομολόγοι κατηγόρησαν την κεντρική τράπεζα για διστακτικότητα, καθώς το ποσοστό ανεργίας εξακολουθούσε να είναι υψηλό αρκετά χρόνια μετά το τέλος της ύφεσης το 2009. Πώς πρέπει να ασκείται η οικονομική πολιτική, ώστε η οικονομία να οδηγείται σε ευημερία και σταθερότητα;

Οι μακροοικονομολόγοι αναζητούν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, τα οποία έχουν μεγάλη πρακτική σημασία και συνεχώς απασχολούν τους πολιτικούς, τον Τύπο και τους πολίτες. Στο υπόλοιπο αυτής της ενότητας θα εξετάσουμε αυτά τα θεμελιώδη μακροοικονομικά θέματα με περισσότερη λεπτομέρεια.

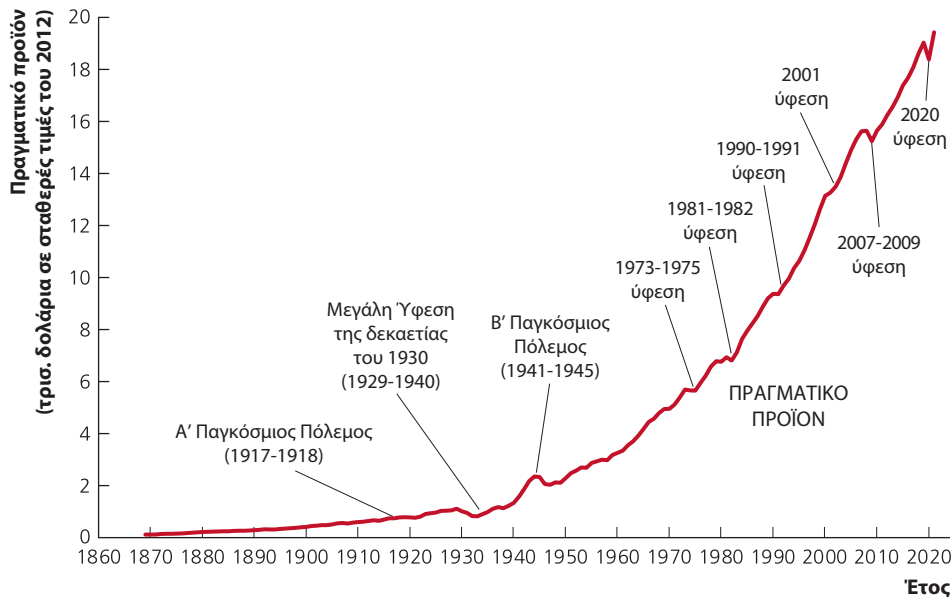
Μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση

Αν έχετε ταξιδέψει σε ένα αναπτυσσόμενο κράτος, είναι αδύνατον να μην παρατηρήσετε τις διαφορές στο βιοτικό επίπεδο σε σχέση με αυτό των αναπτυγμένων κρατών. Τα προβλήματα της ανεπαρκούς σίτισης, στέγασης και ιατρικής φροντίδας, που βιώνουν οι πιο φτωχοί πολίτες των πλούσιων κρατών, συχνά αποτελούν συνήθη κατάσταση για τους πολίτες ενός αναπτυσσόμενου κράτους. Από μακροοικονομική θεώρηση, η διαφορά μεταξύ των πλούσιων και των αναπτυσσόμενων κρατών μπορεί να συνοψιστεί στη φράση ότι τα πλούσια κράτη έχουν κάποτε στην ιστορία τους γνωρίσει μακρές περιόδους ραγδαίας οικονομικής μεγέθυνσης, ενώ τα αναπτυσσόμενα είτε δεν έχουν ποτέ γνωρίσει μακρές περιόδους μεγέθυνσης είτε οι περίοδοι μεγέθυνσης αντισταθμίστηκαν από περιόδους ύφεσης της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο Σχήμα 1.1 απεικονίζεται η μεγέθυνση του προϊόντος των ΗΠΑ από το 1869.¹ Τα δεδομένα είναι εντυπωσιακά. Στα 152 χρόνια που καλύπτει το διάγραμμα, το ετήσιο προϊόν των ΗΠΑ σε αγαθά και υπηρεσίες αυξήθηκε περισσότερο από 150 φορές. Ωστόσο, η επίδοση της οικονομίας των ΗΠΑ δεν είναι μοναδική. Άλλα βιομηχανικά κράτη παρουσιάζουν παρόμοιους, και σε ορισμένες περιπτώσεις υψηλότερους, ρυθμούς μεγέθυνσης την ίδια χρονική περίοδο. Η εντυπωσιακή αύξηση του προϊόντος των βιομηχανικών κρατών αποτελεί ένα από τα σημαντικά γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας και έχει επηρεάσει αποφασιστικά τις πολιτικές, στρατιωτικές, κοινωνικές, ακόμα και πολιτιστικές εξελίξεις.

Η μακροχρόνια μεγέθυνση της οικονομίας των ΗΠΑ οφείλεται, ως έναν βαθμό, στην αύξηση του πληθυσμού, που είχε αποτέλεσμα τη σταθερή αύξηση του εργατικού δυναμικού. Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας είναι η αύξηση της ποσότητας του προϊόντος που μπορεί να παραχθεί από μια συγκεκριμένη ποσότητα εργασίας. Η ποσότητα του προϊόντος που παράγεται ανά μονάδα εργασίας –για παράδειγμα, ανά εργάτη ή ανά εργατοώρα– ονομάζεται **μέση παραγωγικότητα της εργασίας** (average labor productivity). Στο σχήμα απεικονίζεται η εξέλιξη της μέσης παραγωγικότητας της εργασίας, που εδώ ορίζεται ως το προϊόν ανά απασχολούμενο εργάτη, από το 1900. Το 2021, ο μέσος εργάτης στις ΗΠΑ παρήγε πάνω από οκτώ φορές περισσότερο προϊόν από τον μέσο εργάτη στις αρχές του 20ού αιώνα, παρά το γεγονός ότι εργαζόταν λιγότερες ώρες στη διάρκεια του έτους. Επειδή ο μέσος εργάτης σήμερα είναι πολύ πιο παραγωγικός, οι Αμερικανοί απολαμβάνουν σημαντικά ανώτερο βιοτικό επίπεδο σε σύγκριση με αυτό που απολάμβαναν στις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

1. Το προϊόν στο Σχήμα 1.1 μετριέται με δύο συγγενικές έννοιες, το πραγματικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν (πραγματικό ΑΕΘΠ) πριν από το 1929 και το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (πραγματικό ΑΕΠ) από το 1929 και μετά, και τα δύο εκ των οποίων μετρούν τον φυσικό ετήσιο όγκο παραγωγής. Θα συζητήσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τη μέτρηση του προϊόντος στο Κεφάλαιο 2.

ΣΧΗΜΑ 1.1**Προϊόν των ΗΠΑ, 1869-2021**

Εδώ το προϊόν των ΗΠΑ μετρείται από το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (πραγματικό ΑΕΠ) για την περίοδο 1929-2021 και από το πραγματικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν (πραγματικό ΑΕΘΠ) για την περίοδο πριν από το 1929. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες εκφράζονται σε τιμές του 2012 και στις δύο περιπτώσεις (βλέπε Κεφάλαιο 2). Παρατηρήστε την έντονα ανοδική τάση του προϊόντος, καθώς και τις απότομες διακυμάνσεις του στη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης της δεκαετίας του 1930 (1929-1940), στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1941-1945), καθώς και στις υφέσεις των περιόδων 1973-1975, 1981-1982, 1990-1991, 2001, 2007-2009 και 2020.

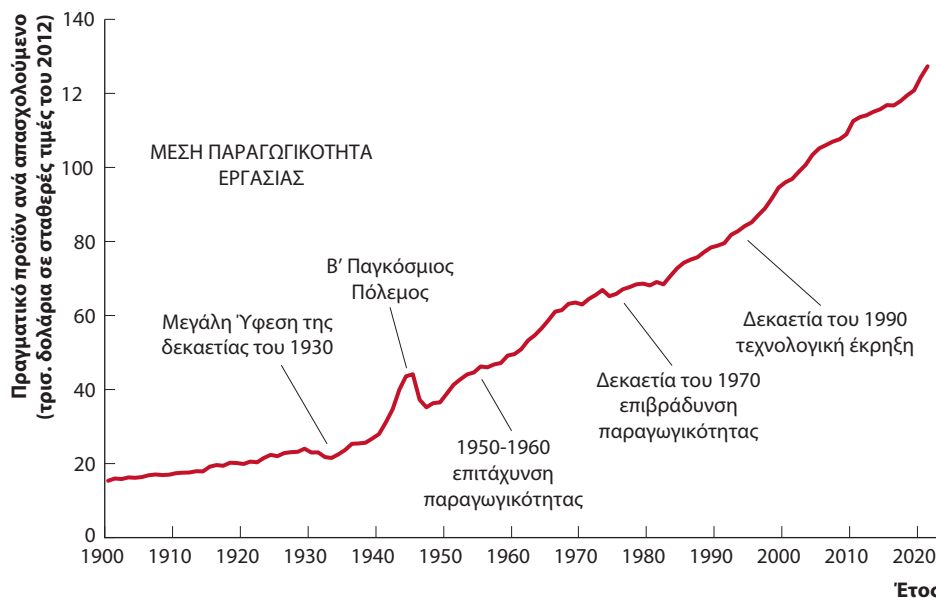
Πηγές: Πραγματικό ΑΕΘΠ 1869-1928: Christina D. Romer, «The Prewar Business Cycle Reconsidered: New Estimates of Gross National Product, 1869-1908», *Journal of Political Economy*, 97, 1 (Φεβρουάριος 1989), σσ. 22-23. Πραγματικό ΑΕΠ 1929 και έπειτα από τη βάση δεδομένων FRED: Federal Reserve Bank of St. Louis, fred.stlouisfed.org/series/GDP. Τα δεδομένα της Romer αναθεωρήθηκαν με έτος βάσης τιμών το 2012.

Αν και η μακροχρόνια εξέλιξη της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ είναι εξαιρετική, ο ρυθμός αύξησής της χαρακτηρίζεται από σημαντικές διακυμάνσεις. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος ανά εργάτη ήταν 2,6% περίπου την περίοδο 1949-1973, αλλά μόνο 1,1% την περίοδο 1973-1995. Πιο πρόσφατα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος ανά εργάτη ήταν 1,9% την περίοδο 1995-2007, αλλά μόνο 1,3% την περίοδο 2007-2021.

Επειδή οι ρυθμοί αύξησης του προϊόντος και, ιδίως, του προϊόντος ανά εργάτη είναι αυτοί που τελικά προσδιορίζουν αν ένα κράτος θα είναι πλούσιο ή φτωχό, η κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την οικονομική μεγέθυνση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους της μακροοικονομικής θεωρίας. Δυστυχώς, δεν είναι εύκολο να εξηγήσει κάποιος γιατί οι οικονομίες μεγεθύνονται. Γιατί, για παράδειγμα, οι φτωχές σε πρώτες ύλες και κατεστραμμένες από τον πόλεμο Ιαπωνία και Νότια Κορέα είχαν ρυθμούς μεγέθυνσης που, μέσα σε μία ή δύο γενιές, τις μεταμόρφωσαν σε βιομηχανικές δυνάμεις, ενώ αρκετά πλούσια σε πρώτες ύλες κράτη της Λατινικής Αμερικής, όπως η Βενεζουέλα, είχαν ασταθή ή ακόμα και αρνητική μεγέθυνση τις τελευταίες δεκαετίες; Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης; Μολονότι οι μακροοικονομολόγοι δεν είναι σε θέση να δώσουν σαφή απάντηση στο ερώτημα, μπορούν, ωστόσο, να προσφέρουν κάποιες απαντήσεις. Για παράδειγμα, όπως θα δούμε αναλυτικά σε αυτό το βιβλίο, οι περισσότεροι μακροοικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι ρυθμοί αποταμίευσης και επένδυσης είναι σημαντικοί για τη μεγέθυνση. Άλλοι αποφασιστικής σημασίας παράγοντες για τη μεγέθυνση είναι, όπως θα δούμε, η τεχνολογική εξέλιξη και γενικότερα οι παράμετροι που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας των μηχανημάτων και των εργατών.

Οικονομικοί κύκλοι

Αν κοιτάξετε την εξέλιξη του προϊόντος των ΗΠΑ στο Σχήμα 1.1, θα προσέξετε ότι η μεγέθυνσή του δεν είναι πάντοτε ομαλή, αλλά χαρακτηρίζεται από «λόφους και κοιλάδες». Πιο αξιοπρόσεκτη είναι η περίοδος 1929-1945, η οποία περιλαμβάνει τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930 και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Με την κατάρρευση της οικονομίας την περίοδο 1929-1933, που σηματοδότησε την πρώτη μείζονα φάση της Μεγάλης Ύφεσης, το

ΣΧΗΜΑ 1.2

Μέση παραγωγικότητα της εργασίας στις ΗΠΑ, 1900-2021

Η μέση παραγωγικότητα της εργασίας (πρoϊόν ανά απασχολούμενο εργάτη) έχει ανοδική τάση. Η κορυφή που παρατηρείται κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής για τις ανάγκες του πολέμου. Ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας ήταν ιδιαίτερα υψηλός τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, επιβραδύνθηκε τη δεκαετία του 1970 και κορυφώθηκε πάλι στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Για τον προσδιορισμό της παραγωγικότητας, το πρoϊόν μετριέται όπως στο Σχήμα 1.1.

Πηγές: Απασχόληση σε χιλιάδες εργαζομένους: 1900-1947 (14 ετών και πάνω) από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σ. 126 και 1948 και έπειτα (16 ετών και πάνω) βάση δεδομένων FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, fred.stlouisfed.org/series/CE16OV. Η μέση παραγωγικότητα της εργασίας δίνεται από το πηλίκο του πρoϊόντος (Σχήμα 1.1) προς την απασχόληση.

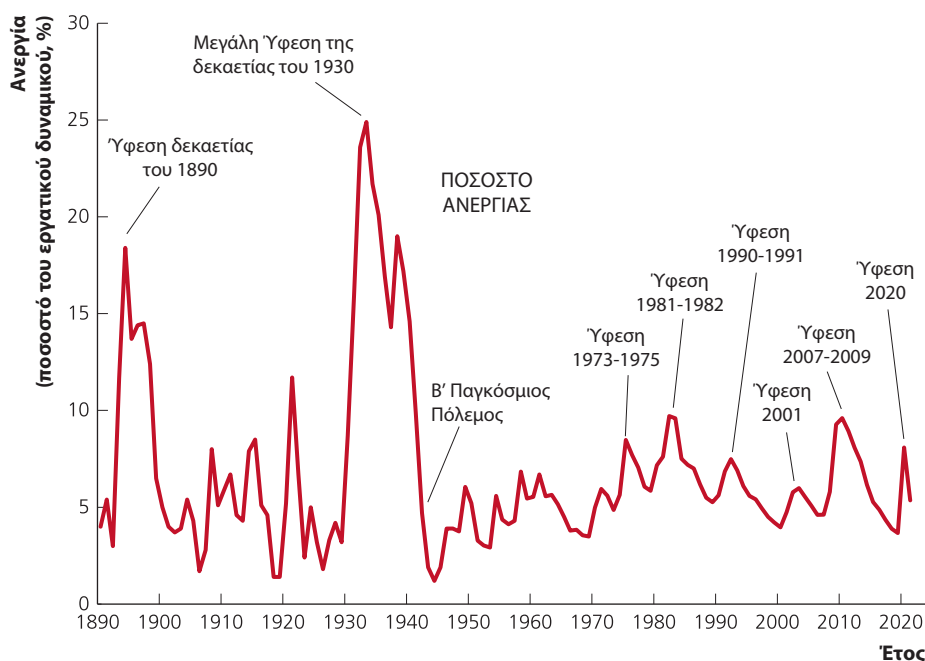
πρoϊόν των ΗΠΑ μειώθηκε σχεδόν κατά 30%. Αντίθετα, την περίοδο 1939-1944, με την είσοδο των ΗΠΑ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την εκτεταμένη παραγωγή όπλων, το πρoϊόν σχεδόν διπλασιάστηκε. Μετά το 1945, το πρoϊόν των ΗΠΑ δεν είχε τόσο έντονες διακυμάνσεις. Ωστόσο, στη μεταπολεμική εποχή υπήρχαν περίοδοι ραγδαίας οικονομικής μεγέθυνσης, όπως τις δεκαετίες του 1960 και του 1990, αλλά και περίοδοι όπου το πρoϊόν μειωνόταν από τη μία χρονιά στην άλλη, όπως στις περιόδους 1973-1975, 1981-1982, 1990-1991, 2007-2009 και 2020.

Οι μακροοικονομολόγοι χρησιμοποιούν τον όρο *οικονομικός κύκλος* για να περιγράψουν τις βραχυχρόνιες, αλλά συχνά απότομες, συρρικνώσεις και επεκτάσεις της οικονομικής δραστηριότητας.² Η καθοδική φάση ενός οικονομικού κύκλου, κατά την οποία το εθνικό πρoϊόν μπορεί να μειώνεται ή να αυξάνεται με πολύ αργό ρυθμό, ονομάζεται *ύφεση*. Οι υφέσεις, ακόμα και όταν είναι σχετικά ήπιες, οδηγούν σε οικονομική δυσχέρεια πολλούς ανθρώπους. Απασχολούν ιδιαίτερα τους πολιτικούς, καθώς οι πιθανότητες επανεκλογής τους είναι πολύ μεγαλύτερες όταν η εθνική οικονομία επεκτείνεται. Οι μακροοικονομολόγοι καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια να κατανοήσουν τι προκαλεί τους οικονομικούς κύκλους και να αποφασίσουν τι μπορεί ή πρέπει να γίνει για την αντιμετώπισή τους. Σε αυτό το βιβλίο περιγράφουμε πολλά χαρακτηριστικά των οικονομικών κύκλων, συγκρίνουμε διαφορετικές ερμηνείες των κυκλικών διακυμάνσεων και αξιολογούμε τις εναλλακτικές πολιτικές που διαθέτουμε για να επηρεάσουμε την πορεία τους.

Ανεργία

Μια σημαντική πλευρά των οικονομικών υφέσεων είναι ότι συχνά συνοδεύονται από αύξηση της **ανεργίας** (unemployment), δηλαδή του αριθμού των ανθρώπων που θέλουν να εργαστούν και αναζητούν ενεργά απασχόληση χωρίς να βρίσκουν. Η ανεργία αποτελεί, μαζί με τη μεγέθυνση και τους οικονομικούς κύκλους, το τρίτο μεγάλο ζήτημα της μακροοικονομικής θεωρίας.

2. Ένας πιο ακριβής ορισμός δίνεται στο Κεφάλαιο 8. Οι οικονομικοί κύκλοι δεν περιλαμβάνουν διακυμάνσεις που διαρκούν λίγους μόνο μήνες, όπως η αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας που παρατηρείται την περίοδο των Χριστουγέννων.

ΣΧΗΜΑ 1.3

Ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ, 1890-2021

Απεικονίζεται το ετήσιο ποσοστό του εργατικού δυναμικού (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι στρατιωτικοί) που ήταν άνεργο από το 1890 μέχρι το 2021. Η ανεργία κορυφώνεται στις πολύ σοβαρές υφέσεις των δεκαετιών του 1890 και του 1930, ενώ φτάνει στα χαμηλότερα σημεία της το 1920 και στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Στη μεταπολεμική περίοδο, τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στις υφέσεις των περιόδων 1981-1982, 2007-2009 και 2020.

Πηγές: Ποσοστό ανεργίας (άτομα 14 ετών και πάνω μέχρι το 1947 και 16 ετών και πάνω από το 1948 και έπειτα): 1890-1947 από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σ. 135 και 1948 και έπειτα από βάση δεδομένων FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, fred.stlouisfed.org/series/UNRATE.

Το πιο γνωστό μέτρο της ανεργίας είναι το ποσοστό της, δηλαδή ο λόγος των ανέργων προς το σύνολο του εργατικού δυναμικού (του αριθμού των ανθρώπων που είτε εργάζονται είτε αναζητούν εργασία). Στο Σχήμα 1.3 απεικονίζεται το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ από το 1890 μέχρι το 2021. Η υψηλότερη και πιο παρατεταμένη περίοδος ανεργίας σημειώθηκε κατά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Το 1933, το ποσοστό ανεργίας ήταν 24,9%, που σημαίνει ότι σχεδόν ένας σε κάθε τέσσερις δυνάμει εργαζομένους δεν έβρισκε δουλειά. Αντίθετα, η εκπληκτική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου μείωσε δραστικά την ανεργία. Το 1944, στην κορύφωση της οικονομικής άνθησης που προκάλεσε ο πόλεμος, το ποσοστό ανεργίας ήταν 1,2%.

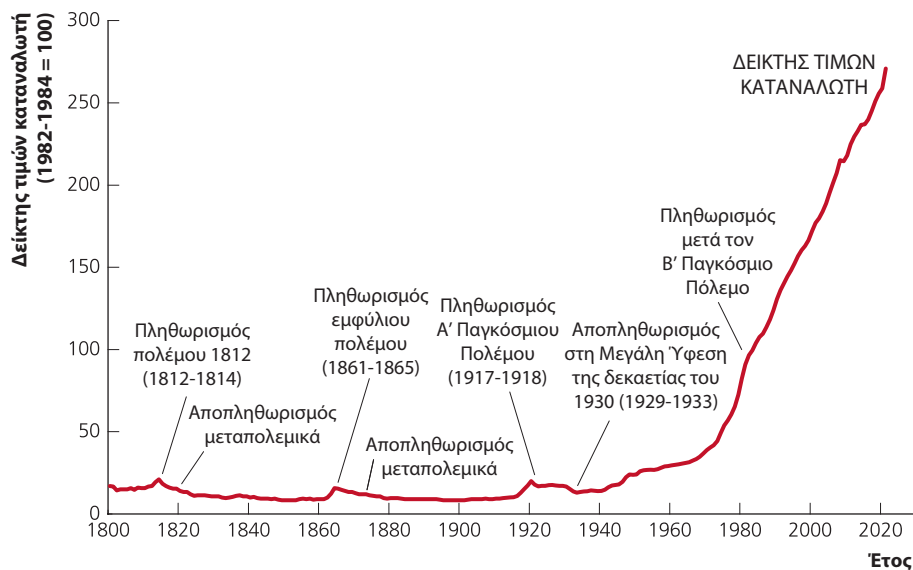
Οι οικονομικές υφέσεις οδήγησαν σε σημαντικές αυξήσεις της ανεργίας στη μεταπολεμική περίοδο. Για παράδειγμα, στην ύφεση της διετίας 1981-1982 το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ έφτασε στο 10,8%, στην ύφεση της διετίας 2007-2008 στο 10% και στην ύφεση του 2020 εξαιτίας της πανδημίας στο 14,7%.³ Ωστόσο, ακόμα και σε περιόδους οικονομικής επέκτασης, το ποσοστό ανεργίας παρέμενε αρκετά πάνω από το μηδέν, όπως μπορείτε να δείτε στο Σχήμα 1.3. Τον Φεβρουάριο του 2020, ύστερα από δέκα συνεχή χρόνια οικονομικής μεγέθυνσης χωρίς ύφεση, το ποσοστό ανεργίας παρέμενε στο 3,5%. Τα αίτια των αρκετά υψηλών ποσοστών ανεργίας ακόμα και σε περιόδους καλής οικονομικής κατάστασης αποτελούν ένα επίσης σημαντικό ερώτημα για τη μακροοικονομική θεωρία.

Πληθωρισμός

Όταν οι τιμές των περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου, λέμε ότι στην οικονομία παρατηρείται **πληθωρισμός** (inflation). Στο Σχήμα 1.4 απεικονίζεται ένα μέτρο του μέσου επιπέδου

3. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 14,7% τον Απρίλιο του 2020. Το ποσοστό ανεργίας στο Σχήμα 1.3 δεν είναι τόσο υψηλό, επειδή απεικονίζονται τα ετήσια στοιχεία, δηλαδή το μέσο ποσοστό ανεργίας στους 12 μήνες κάθε έτους, που το 2020 ήταν 8,1%.

ΣΧΗΜΑ 1.4

Τιμές καταναλωτή στις ΗΠΑ, 1800-2021

Πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το μέσο επίπεδο τιμών καταναλωτή παρέμενε σχετικά σταθερό, καθώς οι περίοδοι πληθωρισμού (αυξανόμενες τιμές) αντισταθμίζονταν από περιόδους αποπληθωρισμού (μειούμενες τιμές). Ωστόσο, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι τιμές υπερδεκαπλασιάστηκαν. Στο σχήμα, το μέσο επίπεδο τιμών καταναλωτή μετريέται με τον δείκτη τιμών καταναλωτή (βλέπε Κεφάλαιο 2). Αυτός ο δείκτης μετρά το κόστος ενός συγκεκριμένου συνδυασμού, ή καλαθιού, καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, σε σχέση με το κόστος των ίδιων αγαθών και υπηρεσιών στην περίοδο βάσης (εδώ, την περίοδο 1982-1984). Επομένως, ένας δείκτης τιμών καταναλωτή ίσος με 271 το 2021 σημαίνει ότι ο συνδυασμός καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, που την περίοδο 1982-1984 κόστιζε \$100, το 2021 κόστιζε \$271.

Πηγές: Δείκτης τιμών καταναλωτή: 1800-1946 (1967 = 100) από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σσ. 210-211 και 1947 και έπειτα (1982-1984 = 100) από βάση δεδομένων FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, fred.stlouisfed.org/series/CPIAUCSL. Τα δεδομένα πριν από το 1971 αναθεωρήθηκαν με βάση την περίοδο 1982-1984 = 100.

τιμών καταναλωτή στις ΗΠΑ, στους δύο προηγούμενους αιώνες.⁴ Σημειώστε ότι, πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πληθωρισμός υπήρχε μόνο σε περιόδους πολέμου, όπως στον πόλεμο του 1812, τον εμφύλιο πόλεμο και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τις παραπάνω περιόδους πληθωρισμού ακολουθούσαν περίοδοι **αποπληθωρισμού** (deflation), στις οποίες υπήρχε πτώση των τιμών των περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών. Αποτέλεσμα αυτών των αντίρροπων περιόδων πληθωρισμού και αποπληθωρισμού ήταν το επίπεδο τιμών να παραμένει μακροχρόνια κάπως σταθερό. Για παράδειγμα, οι τιμές στο τέλος του Α' Παγκόσμιου Πολέμου (1918) βρίσκονταν στο ίδιο περίπου επίπεδο με τις τιμές του 1800, περισσότερο από έναν αιώνα πριν. Η τελευταία σημαντική περίοδος αποπληθωρισμού στις ΗΠΑ ήταν η περίοδος 1929-1933 στην αρχική φάση της Μεγάλης Ύφεσης. Από τότε ο πληθωρισμός, χωρίς αντίρροπες περιόδους αποπληθωρισμού, αποτελεί συνήθη κατάσταση, αν και ήταν αρκετά χαμηλός στις δεκαετίες του 1990 και του 2000. Στο Σχήμα 1.4 φαίνεται ότι οι τιμές καταναλωτή έχουν αυξηθεί σημαντικά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς το μέτρο του επιπέδου τιμών που χρησιμοποιούμε έχει δεκαπλασιαστεί.

Η ποσοστιαία αύξηση του μέσου επιπέδου τιμών σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο –συνήθως σε ένα έτος– ονομάζεται **ρυθμός πληθωρισμού**. Αν ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στις τιμές καταναλωτή είναι 10%, για παράδειγμα, τότε κατά μέσο όρο οι τιμές των αγαθών που αγοράζουν οι καταναλωτές αυξάνονται κατά 10% τον χρόνο. Ο ρυθμός πληθωρισμού μπορεί να διαφέρει σημαντικά τόσο από χρόνο σε χρόνο όσο και από χώρα σε χώρα. Από 1%-2% τον χρόνο σε χώρες χαμηλού πληθωρισμού (όπως η Ελβετία) μέχρι και 1.000%, ή και περισσό-

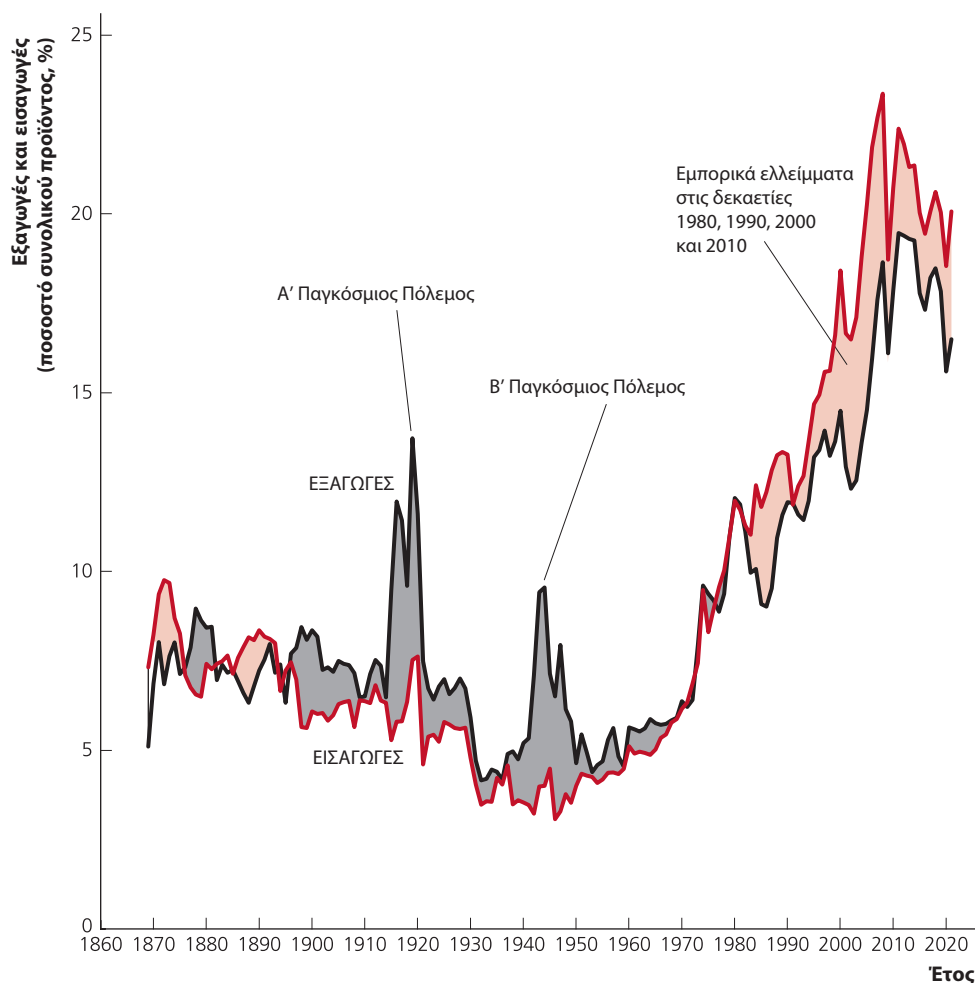
4. Αυτό το μέτρο είναι ο δείκτης τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) και εξετάζεται στο Κεφάλαιο 2. Ο ΔΤΚ θεωρητικά μετρά το κόστος αγοράς ενός δεδομένου συνδυασμού, ή καλαθιού, καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, για την κατασκευή του δείκτη τιμών καταναλωτή σε μια περίοδο δύο αιώνων χρειάζονται πολλοί συμβιβασμοί. Για παράδειγμα, το καλάθι των αγαθών που αποτιμάται στον δείκτη δεν παραμένει το ίδιο σε όλη την περίοδο που καλύπτει το Σχήμα 1.4, αλλά μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, ώστε να αντανάκλα το διαφορετικό μείγμα αγαθών και υπηρεσιών που είναι διαθέσιμο σε διαφορετικές εποχές.

τερο, τον χρόνο σε χώρες που αντιμετωπίζουν υπερπληθωρισμό (όπως πολλές από τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης τη δεκαετία του 1990, όπως το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν, η Γεωργία και το Κιργιστάν). Όταν ο πληθωρισμός φτάνει σε ένα υπερβολικά υψηλό επίπεδο, όπου οι τιμές αλλάζουν κάθε ημέρα ή κάθε ώρα, η λειτουργία της οικονομίας γίνεται προβληματική. Υψηλός πληθωρισμός σημαίνει, επίσης, ότι η αγοραστική δύναμη του χρήματος διαβρώνεται γρήγορα, γεγονός που αναγκάζει τα άτομα να επιδιώκουν να δαπανήσουν τα χρήματά τους μόλις τα αποκτήσουν.

Παγκόσμια οικονομία

Σήμερα, κάθε μεγάλη οικονομία είναι μια **ανοικτή οικονομία** (open economy), δηλαδή έχει εκτεταμένες εμπορικές και χρηματοοικονομικές σχέσεις με άλλες εθνικές οικονομίες. Αντίθετα, μια **κλειστή οικονομία** (closed economy) δεν έχει οικονομικές συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο. Οι μακροοικονομολόγοι μελετούν διάφορα πρότυπα διεθνούς εμπορίου και δανεισμού, για να κατανοήσουν καλύτερα τη σύνδεση των εθνικών οικονομιών μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ένα σημαντικό ζήτημα στη μακροοικονομική θεωρία είναι ο βαθμός στον οποίο το διεθνές εμπόριο και ο διεθνής δανεισμός αποτελούν μέσα μετάδοσης των οικονομικών κύκλων από χώρα σε χώρα.

Ένα ακόμα ζήτημα που απαιτεί παγκόσμια θεώρηση είναι οι ανισορροπίες στο διεθνές εμπόριο. Στο Σχήμα 1.5 απεικονίζεται το ιστορικό μοτίβο των εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών των ΗΠΑ. Οι εισαγωγές των ΗΠΑ περιλαμβάνουν αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται στο εξωτερικό και αγοράζονται στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές των ΗΠΑ περιλαμβάνουν αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται στις ΗΠΑ και πωλούνται σε άλλες χώρες. Για να αποκτήσετε μια αίσθηση της σχετικής σημασίας του διεθνούς εμπορίου, στο Σχήμα 1.5 οι εισαγωγές και οι εξαγωγές παρουσιάζονται ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος των ΗΠΑ. Σήμερα, τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού προϊόντος των ΗΠΑ, σε σύγκριση με τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, αντανakλώντας αφενός την ανάκαμψη του διεθνούς εμπορίου από τις διαταραχές που

ΣΧΗΜΑ 1.5

Εξαγωγές και εισαγωγές των ΗΠΑ, 1869-2021

Απεικονίζονται οι εξαγωγές (μαύρη γραμμή) και οι εισαγωγές (κόκκινη γραμμή) των ΗΠΑ, ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές δεν είναι απαραίτητα ίσες κάθε χρόνο. Οι εισαγωγές των ΗΠΑ ήταν μεγαλύτερες από τις εισαγωγές (γκρι σκίαση) στο μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Ωστόσο, στις δεκαετίες του 1980, του 1990 και του 2000, οι εισαγωγές των ΗΠΑ ήταν μικρότερες από τις εισαγωγές (ροζ σκίαση).

Πηγές: Εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών: 1869-1959 από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σσ. 864-865 και 1960 και έπειτα από *International Transactions Accounts*, U.S. Bureau of Economic Analysis, bea.gov/itable/index_ita.cfm, Πίνακας 1.1. Ονομαστικό προϊόν: 1869-1928 από Christina D. Romer, «The Prewar Business Cycle Reconsidered: New Estimates of Gross National Product, 1869-1908», *Journal of Political Economy*, 97, 1 (Φεβρουάριος 1989), σσ. 22-23 και 1929 και έπειτα από βάση δεδομένων FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, fred.stlouisfed.org/series/GDPA.

προκάλεσαν η Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930 και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και αφετέρου την τάση ευρύτερης οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών. Παρατηρήστε, ωστόσο, ότι πριν από έναν αιώνα οι εξαγωγές και οι εισαγωγές κατείχαν ήδη σημαντική θέση σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας.

Στο Σχήμα 1.5 βλέπουμε ότι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές δεν είναι απαραίτητα ίσες σε κάθε έτος. Για παράδειγμα, μετά τον Α΄ και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εξαγωγές των ΗΠΑ υπερέβαιναν τις εισαγωγές, διότι στέλνονταν μεγάλες ποσότητες προμηθειών στις χώρες των οποίων η οικονομία είχε πληγεί από τον πόλεμο. Όταν οι εξαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές, υπάρχει **εμπορικό πλεόνασμα** (trade surplus). Ωστόσο, στη δεκαετία του 1980, οι εξαγωγές των ΗΠΑ υποχώρησαν κατά πολύ σε σχέση με τις εισαγωγές, μια κατάσταση που συνεχίστηκε στις δεκαετίες του 1990, του 2000 και του 2010, όπως μπορείτε να δείτε στο Σχήμα 1.5. Η πρόσφατη υπέρβαση των εξαγωγών από τις εισαγωγές έχει τραβήξει την προσοχή των κυβερνήσεων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Όταν οι εισαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εξαγωγές, υπάρχει **εμπορικό έλλειμμα** (trade deficit). Τι προκαλεί τέτοιες ανισορροπίες στο εμπορικό ισοζύγιο; Είναι οι ανισορροπίες δυσμενείς για την οικονομία των ΗΠΑ ή για τις οικονομίες των εμπορικών της εταίρων; Αυτά είναι ορισμένα από τα ερωτήματα που απασχολούν τους μακροοικονομολόγους.

Μακροοικονομική πολιτική

Η οικονομική επίδοση ενός κράτους εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τους πλουτοπαραγωγικούς και ανθρώπινους πόρους που διαθέτει, το απόθεμα κεφαλαίου (κτίρια, μηχανήματα, λογισμικό και διανοητική ιδιοκτησία), την τεχνολογία και τις οικονομικές επιλογές των πολιτών του, τόσο ατομικές όσο και συλλογικές. Ένας άλλος ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας είναι το σύνολο των μακροοικονομικών πολιτικών που ακολουθεί η κυβέρνηση.

Οι μακροοικονομικές πολιτικές επηρεάζουν τη γενική επίδοση της οικονομίας. Οι δύο κύριες μορφές μακροοικονομικής πολιτικής είναι η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική. Η **δημοσιονομική πολιτική** (fiscal policy), η οποία στις ΗΠΑ ορίζεται σε εθνικό, πολιτειακό και τοπικό επίπεδο, αφορά τις δημόσιες δαπάνες και τα έσοδα από φόρους. Η **νομισματική πολιτική** (monetary policy) προσδιορίζει τον ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος της χώρας και ελέγχεται από ένα κρατικό ίδρυμα, την κεντρική τράπεζα. Στις ΗΠΑ, κεντρική τράπεζα είναι η Federal Reserve System, ή απλά Fed.

Ένα ουσιώδες ζήτημα μακροοικονομικής πολιτικής που απασχολεί τα τελευταία χρόνια τις ΗΠΑ αφορά τη δημοσιονομική πολιτική. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 παρατηρήθηκαν υψηλά πλεονάσματα του κρατικού προϋπολογισμού, που όμως στη συνέχεια μετατράπηκαν σε υψηλά ελλείμματα, τα οποία κατά μέσο όρο ανήλθαν στο 2% του ΑΕΠ την περίοδο 2001-2008 και πάνω από το 8% του ΑΕΠ την περίοδο 2009-2011. Στο Σχήμα 1.6 παρουσιάζεται η εξέλιξη των δημόσιων δαπανών και των εσόδων από φόρους τα τελευταία 152 χρόνια, καταδεικνύοντας την εξέλιξη των δύο μεγεθών στον χρόνο.⁵ Και εδώ, οι δημόσιες δαπάνες, τα έσοδα από φόρους, καθώς και τα ελλείμματα και πλεονάσματα του κρατικού προϋπολογισμού εκφράζονται ως ποσοστά του συνολικού προϊόντος, για να είναι πιο κατανοητή η σημασία τους σε σχέση με τη γενική εικόνα της οικονομίας.

Δύο προφανή χαρακτηριστικά στο Σχήμα 1.6 είναι οι κορυφές στις δημόσιες δαπάνες και τα ελλείμματα, τα οποία οφείλονταν στην αύξηση των στρατιωτικών δαπανών στη διάρκεια του Α΄ και του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Στο μέγιστο σημείο τους, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δημόσιες δαπάνες υπερέβαιναν το 43% του συνολικού προϊόντος. Σημαντικά ελλείμματα υπήρχαν, επίσης, στη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930, διότι το κράτος αύξησε τις δαπάνες του για διάφορα προγράμματα που είχαν σχεδιαστεί για τη στήριξη της οικονομίας, όπως επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης. Φαίνεται επίσης καθαρά η αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία αντικατοπτρίζεται τόσο στη μεγάλη αύξηση των δημόσιων δαπανών και των φορολογικών εσόδων σε σχέση με το εθνικό προϊόν γύρω στο 1940 όσο και στην πιο ήπια ανοδική τάση αυτών των δύο μεταβλητών μεταπολεμικά. Στο Σχήμα 1.6 απεικονίζεται επίσης η τεράστια αύξηση του ελλείμματος το 2020, που οφείλεται στην προσπάθεια της κυβέρνησης να μετριάσει τις αρνητικές επιπτώσεις της ύφεσης που προκάλεσε η πανδημία.

Τα υψηλά και συνεχή ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού από τη δεκαετία του 1980 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ήταν ιστορικά ασυνήθιστα, με την έννοια ότι πραγματοποιήθηκαν σε περίοδο ειρήνης και σχε-

5. Οι δημόσιες δαπάνες περιλαμβάνουν τόσο αγορές αγαθών και υπηρεσιών από το Δημόσιο, όπως οι αγορές στρατιωτικών εξοπλισμών και οι μισθοί των δημόσιων υπαλλήλων, όσο και την παροχή επιδομάτων προς τους πολίτες, όπως το επίδομα Κοινωνικής Πρόνοιας.